22-09-2020

संस्कृतसामान्यम् । उपशास्त्री ।

अनिवार्यपत्रम् । अनुवादं कुरुत हिन्दीभाषायाम् ।

एषा हि सुरभारती कथ्यते । संस्कृतभाषायाः व्याकरणं पाणिनिनिर्मितानि सूत्राणि च जगतः सर्वातिशयमाश्चर्यम् । अस्यां भाषायामेव व्यास-वाल्मीकि-कालिदास-भवभूति प्रभृतीनां कविपुङ्गवानां वाणी संरक्षिता वर्तते । व्याकरण-न्याय-वेदान्तादि विषयेषु महती विवेचना अस्यामेव दृश्यते । अनया भाषयैव भारतस्यैकता भवितुं शक्नोति । एषैव सर्वासामाधुनिकानां भाषाणां जननी अस्ति । अस्याः शब्दभण्डारः अक्षयः अक्षुण्णश्च सदा वर्तते । एषा विश्वस्य प्राचीनतमा सुष्ठुतमा च भाषा । अस्यामेव चत्वारः वेदाः सन्ति । अस्य माध्यमेनैव आर्याणामद्यापि सर्वे संस्काराः सम्पन्नाः भवन्ति । अतएवेदमुच्यते - संस्कृतं नाम दैवी वागमन्वाख्याता महर्षिभिः ।

22-09-2020

डॉ० निर्मल कुमार झा (स० प्राचार्यः)
रा० उ० सं० महावि० सुरसेना, पूर्णियाँ ।

22-09-2020

उपशास्त्री ॥

संस्कृतसामान्यम् ।
अनिवार्यपत्रम् ।

धातुरूपाणि ।

√ज्ञा - जानना

लकार	पुरुष	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
लट् लकार	प्रथम पु०	जानाति	जानीतः	जानन्ति
	मध्यम पु०	जानासि	जानीथः	जानीथ
	उत्तम पु०	जानामि	जानीवः	जानीमः
लोट् लकार	प्र० पु०	जानातु	जानीताम्	जानन्तु
	म० पु०	जानीहि	जानीतम्	जानीत
	उ० पु०	जानानि	जानीव	जानीम
लङ् लकार	प्र० पु०	अजानात्	अजानीताम्	अजानन्
	म० पु०	अजानाः	अजानीतम्	अजानीत
	उ० पु०	अजानाम्	अजानीव	अजानीम
विधिलिङ्	प्र० पु०	जानीयात्	जानीयाताम्	जानीयुः
	म० पु०	जानीयाः	जानीयातम्	जानीयात
	उ० पु०	जानीयाम्	जानीयाव	जानीयाम
लृट्	प्र० पु०	ज्ञास्यति	ज्ञास्यतः	ज्ञास्यन्ति
	म० पु०	ज्ञास्यसि	ज्ञास्यथः	ज्ञास्यथ
	उ० पु०	ज्ञास्यामि	ज्ञास्यावः	ज्ञास्यामः

22.09.2020

डॉ० निर्मल कुमार झा, (स० प्राचार्य)
रा० उ० सं० महावि० सुखसेना, पूर्णियाँ ।

२२-०९-२०२०

साहित्यम् ।

शास्त्री

छन्दविचारः ।

अतिशक्वरी → यह छन्द पन्द्रह अक्षरों का होता है । इसी छन्द का भेद शशिकला, मणिगुणनिकर, चन्द्रलेखा तथा मालिनी आदि छन्द है ।

शशिकला →

"द्विहतहयलघुरथ गिति शशिकला ।"

द्विहत = द्विगुणिता: (दोगुना) । हय = अश्व (सात की संख्या यानि सप्त । २×७ = १४ । लघु = ह्रस्वा: वर्णा: । अथ = पश्चात्, चतुर्दशलघुवर्णानन्तर । तात्पर्यम् गुरु । ग → इत्येवं प्रकारेण रचिता शशिकला ।

इस छन्द के प्रत्येक पाद (चरण) के कुल पन्द्रह अक्षरों (वर्णों) में प्रथम चौदह अक्षर लघु (ह्रस्व) तथा पंद्रहवाँ अक्षर दीर्घ होता है । सात तथा आठ अक्षरों पर यति (विराम) होता है ।

उदाहरणम् →

मलयजतिलकसमुदितशशिकला,
व्रजयुवतिलसदलिकगगनगता ।
सरसिजनयनहृदयसलिलनिधिं,
व्यतनुत विततरभसपरितरलम् ॥

22-09-2020

डॉ॰ निर्मल कुमार झा, (स॰ प्राचार्य)
रा॰ उ॰ सं॰ महावि॰ सुखसेना, पूर्णियाँ ।